

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ОБІЗНАНОСТІ ПІДЛІТКІВ ІЗ ПИТАНЬ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ

Перський Є. Є., Проскуріна А. І.
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна.
Харків, Україна

У статті проаналізовано рівень обізнаності підлітків 13–17 років із питань статевого виховання. Дослідження проводилося за допомогою розробленого питальника, який включає різнопланові запитання, орієнтовані як на засвоєний матеріал, так і на виявлення загальної культури підлітка з питань статевого виховання. Отримані результати свідчать про досить низький рівень поінформованості підлітків із питань статевого виховання. Серед обстежених груп від 5 до 45% учнів із класу на кожне творче запитання або на запитання стосовно вивченого матеріалу не можуть дати взагалі ніякої відповіді.

Ключові слова: статево виховання, статева освіта, підлітки.

В статье проанализирован уровень осведомленности подростков 13–17 лет по вопросам полового воспитания. Исследование проводилось с помощью разработанного опросника, который включает разноплановые вопросы, ориентированные как на усвоенный материал, так и на выявление общей культуры подростка по вопросам полового воспитания. Полученные результаты свидетельствуют о достаточно низком уровне осведомленности подростков по вопросам полового воспитания. Среди исследованных групп от 5 до 45% учащихся из класса на каждый творческий вопрос или вопрос относительно изученного материала не могут дать вообще никакого ответа.

Ключевые слова: половое воспитание, половое образование, подростки.

The paper studied and analyzed the level of awareness adolescents 13-17 years on sex education. The study was conducted using a questionnaire, which includes diverse issues, focused both on mastering the material, and on the identification of the general culture of adolescent sex education. The results indicate a low level of awareness of adolescent sex education. Among the analyzed responses from 5-45% of the students in the class for each creative problem or question regarding the studied material cannot give any answer.

Keywords: sex education, sexual education, teenagers.

Актуальність роботи. Проблеми планування сім'ї та сексуальної поведінки населення поки що залишаються в Україні за межами уваги громадськості. Викликає занепокоєння проблема раннього початку статевого життя у підлітків, профілактики та виявлення у них гінекологічних і венеричних захворювань, запобігання небажаної вагітності. Існуюча система статевого виховання не сприяє підвищенню рівня знань підростаючого покоління у сфері сексуальної поведінки. Відсутність комплексного підходу до вирішення проблем планування сім'ї призвела до такої ситуації, коли смертність в Україні у два рази перевищує народжуваність.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У Франції з 1973 р. статева освіта є частиною шкільної програми. Передбачено, що школи надають 30 – 40 годин статевої освіти. У січні 2000 р. французький уряд зробив інформаційну кампанію щодо протизаплідних засобів у рекламах на ТБ і на радіо. У Німеччині з 1970 р. статева освіта входить до шкільної програми. З 1992 р., згідно із законом, статева просвіта — це обов'язок уряду. За відмову батьків від сексуальної освіти дитини держава вилучає дитину з сім'ї. Статева освіта включає всі предмети, що стосуються процесу зміни в тілі під час статевого дозрівання, емоції, біологічний процес статевого розмноження, сексуальну активність, дружбу, гомосексуальність, незаплановану вагітність та ускладнення абортів, небезпеку сексуального насильства, захворювання, що передаються статевим шляхом, та інші теми.

У Польщі з вересня 2009 р. статева освіта стала обов'язковим предметом. У Нідерландах один із найнижчих рівнів підліткової вагітності у світі, а голландський підхід часто розглядається як модель для інших країн. Більш ніж у половині початкових шкіл обговорюють сексуальність і контрацепцію.

♥ Перський Є. Є., Проскуріна А. І., 2013

Нідерландська модель фокусується на біологічних аспектах статевого розмноження, цінностях, навичках. У школі голландські діти рано дізнаються про сексуальність і контрацепцію. На думку професора з освіти при університеті Амстердама Х. Роулінга, «Голландський уряд завжди визнавав факт, що освіта краще, ніж заперечення», і цим предметом займаються в школах з 1970-х років. У Швеції з 1956 р. статеве просвітництво стало обов'язковою частиною шкільного навчання. Зазвичай цей предмет починається у віці між 7 і 10 роками і продовжується в наступних класах [1].

В Україні немає таких здобутків, як у цих країнах Європи. Стосовно України можна сказати, що в нас є ряд держаних програм, таких як «Здоров'я нації», прийнята і реалізується Національна програма «Репродуктивне здоров'я нації», але кількість абортів і хвороб, що передаються статевим шляхом, не зменшується [2]. Педагогами та науковцями проводяться різні дослідження, друкуються наукові статті та видання, але праць у цій сфері зовсім небагато, а ті, що існують, залишаються в межах наукової спільноти і не впроваджуються в навчальний процес. Наприклад, Цуканова Є. О. вже не один рік працює в напрямі виховання у підлітків статевої культури та навичок здорового способу життя [4], Рибалка О. Я. наголошує на вихованні у підлітків культури міжстатевих стосунків, як важливу умову збереження репродуктивного здоров'я [3]. Педагогами створено ряд праць, розроблено методичний матеріал за даною темою, але впроваджено це лише в тих закладах освіти, у яких вони викладають. В Україні мало уваги приділяється статевій освіті, вона викладається з невеликим обсягом тем у курсі «Основи здоров'я» [5], тому сьогодні досить гостро постало питання щодо підвищення значення статевого виховання в Україні.

Мета дослідження — визначити рівень обізнаності підлітків 8 та 11 класів (13–17 років) з питань статевого виховання.

Завдання дослідження: 1) розробити питальник для вивчення рівня обізнаності підлітків із питань статевого виховання; 2) визначити рівень обізнаності підлітків із питань статевого виховання.

Організація та методи дослідження. Дослідження рівня обізнаності підлітків із питань статевого виховання проходило за допомогою розробленого нами питальника в загальноосвітніх школах I–III ступенів № 151 та № 141, ЦПТО № 2 м. Харкова. Загальна кількість учасників склала 109 осіб віком 13–17 років — учні 8-х та 11-х класів.

Для оцінки стану обізнаності підлітків із питань статевого виховання було розроблено питальник, який складається з 15 різнопланових питань (табл. 1).

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз наукової та методичної літератури показав, що питання статевого виховання та статевої культури недостатньо вивчені, їм приділяється дуже мало уваги в сучасному українському суспільстві на відміну від Нідерландів, Німеччини та інших країн, де статева освіта викладається з початкових класів.

З цією метою нами було розроблено питальник, який містить 15 різнопланових питань стосовно найважливішої інформації, якою повинен володіти не лише кожен підліток, але й кожна доросла людина (табл.1). Розробляючи питальник, ми спиралися на пройдений підлітками матеріал з курсу «Основи здоров'я», оскільки спеціального предмета зі статевого виховання в Україні немає.

Таблиця 1. Питальник для визначення рівня обізнаності підлітків із питань статевого виховання.

№	Запитання	Відповіді
1	2	3
1.	Якщо виникла низка запитань стосовно репродуктивного здоров'я (з'явилися симптоми хвороби або потрібна консультація), до якого лікаря потрібно звернутися	а) чоловікові б) жінці

	чоловікові, а до якого лікаря потрібно звернутися жінці?	
2.	Які Вам відомі способи вберегти себе від інфекцій, що передаються статевим шляхом (венеричних хвороб)?	
3.	Яким мотивом ти керувався, або будеш керуватися, при вступі в статевий зв'язок?	а) прагнення до отримання задоволення б) взаємна любов в) самоствердження, відчуття зрілості г) цікавість г) розраховуєш на вступ у шлюб
4.	Які шляхи передачі ВІЛ– інфекції Вам відомі? Виберіть із перерахованих.	а) Статевий б) Ін'єкційний та інструментальний в) Гемотрансфузійний г) Вертикальний г) Професійний і побутовий
5.	Хотіли б Ви здати безкоштовні аналізи на визначення наявності ВІЛ / СНІД, або іншої хвороби, що передаються статевим шляхом?	а) Так б) Ні
6.	Які хвороби, що передаються статевим шляхом, вам відомі?	
7.	Виберіть правильні варіанти відповіді. Вірус імунодефіциту людини НЕ передається	а) при дружніх обіймах і поцілунках б) при статевому контакті (без використання презерватива) в) через побутові предмети г) через молоко ВІЛ-інфікованої матері г) через слину та повітряно-крапельним шляхом д) через укуси тварин, комах.
8.	Які методи контрацепції Вам відомі?	
9.	До яких негативних наслідків може призвести незахищений статевий акт?	
10.	Чи можуть статеві інфекції передаватися побутовим шляхом, через рушники, мило і т.д.?	а) Так б) Ні
11.	Якби людина, з якою Ви збираєтеся вступити в сексуальні відносини, попросила Вас відмовитися від презерватива, Ви б погодилися?	а) Так. б) Так, якщо знайомий з цією людиною. в) Ні.
12.	Чи вважаєте Ви за доцільне використовувати презервативи при статевому акті?	а) Так б) Ні в) Не знаю г) Іноді
13.	Виберіть головні джерела отримання знань про секс і статеву близькість, пронумеруйте цифрами (наприклад, цифра 1 = найбільша кількість інформації з цього джерела, і так далі)	а) інтернет б) розмови з друзями в) уроки зі статевого виховання г) телебачення

Кожному з учнів видавався індивідуальний бланк.

Наш питальник ми розбили на три блоки:

I. Запитання до засвоєного матеріалу із курсу «Основи здоров'я». До цього блоку відносяться запитання №: 1, 2, 4, 6, 7, 8, 9, 10.

II. Запитання на визначення особистісно орієнтованих переконань і загальної статевої культури. До цього блоку відносяться запитання №: 3, 5, 11, 12, 13.

III. Запитання стосовно користі та значення статевого виховання у навчальному процесі. До цього блоку відносяться запитання №: 14, 15.

Нами був проведений аналіз кожного блоку запитань.

При аналізі блоку № 1 — запитання на засвоєний матеріал з курсу «Основи здоров'я», ми отримали такі результати:

Відсутність відповіді у кожному запитанні становила приблизно 26,9% серед учнів 8 класів і приблизно 18,7% серед учнів 11 класів. Це свідчить про те, що значний відсоток учнів у класі неспроможні взагалі відповісти на запитання, які вони вивчали в курсі «Основи здоров'я». Правильні та повні відповіді в середньому дали 28,6% учнів серед 8 класів та 38,3% учнів серед 11 класів. Це дуже низькі результати для підлітків, яким викладали матеріал за даною темою. Стосовно розгорнутих відповідей, то лише 7,4% серед 8 класів та 10,5% серед 11 класів спроможні дати розгорнуту відповідь на кожне запитання. Що ж стосується неправильних відповідей, то їх відсоток завжди був найбільший, це приблизно 37,1% серед учнів 8 класів, та 32,5% серед учнів 11 класів.

При аналізі блоку № 2 (запитання на визначення особистісно орієнтованих переконань та загальної статевої культури) ми отримали такі результати:

Аналізуючи відповіді підлітків на запитання № 3 стосовно мотиву при вступі у статевий зв'язок виявили, що найбільший відсоток припав на відповідь «в) самоствердження, відчуття зрілості» — 56,7% серед 8 класів і 38,3% серед 11 класів. Потім ідуть: «г) цікавість» (17,4% у 8 класах та 28,6% у 11 класах), далі «а) прагнення до отримання задоволення» — 21,6% у 8 класах і 16,4% в 11 класах. А мотиви «взаємна любов» (12,5% серед підлітків 8 класів та 11% серед 11 класів) і «вступ до шлюбу» (5,3% серед підлітків 8 класів та 6,7% серед 11 класів) знаходяться на останніх місцях.

Ми встановили, що велика кількість учнів серед 8 класів (46,7%) та (59,3%) серед 11 класів хотіли б здати безкоштовні аналізи на визначення ВІЛ / СНІД або інші ІПСШ — запитання № 5 (рис.1). А це побічно свідчить про те, що більшість із них вже живуть статевим життям і мають сумніви щодо відсутності хвороб, які передаються статевим шляхом.

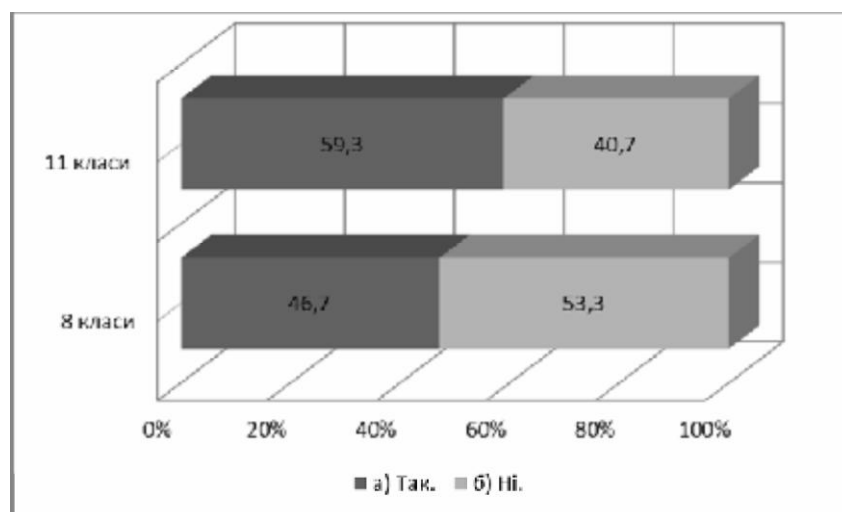

Рис. 1. Відсоткове співвідношення відповідей на питання № 5 учнів 8 і 11 класів

При аналізі відповіді на питання № 11, стосовно відмови від презерватива на прохання партнера відповідь «Ні» склала найбільший відсоток серед відповідей — це $69\pm 6\%$ учнів 8 класів та $46\pm 7\%$ учнів 11 класів. Але не менш сумним фактом є те, що $52\pm 7\%$ серед учнів 11 класів та $18\pm 5\%$ серед учнів 8 класів відповіли «Так, якщо знайомий з цією людиною». Це свідчить про несформоване уявлення стосовно небезпеки незахищеного статевого акту та в цілому про легковірність у питаннях ранньої небажаної вагітності й відсутність переконань стосовно відповідальності за своє здоров'я та здоров'я партнера.

Проаналізувавши відповіді на питання № 12 стосовно необхідності використовувати презервативи отримали такі результати: відповідь «Ні» дав найменший відсоток опитуваних підлітків — $5,3\%$ серед учнів 8 класів, а «Так» — найбільший відсоток — $57,7\%$ серед 8 класів і $61,9\%$ серед 11 класів. Іншу велику частину складають підлітки, які відповіли «Не знаю» та «Іноді». Такі відповіді не можна залишати без уваги, треба своєчасно провести бесіду для роз'яснення важливості використання презерватива.

При аналізі відповідей на питання № 13, яке стосувалося бажання підлітків поговорити з фахівцем з репродуктивного здоров'я чи психологом, $61,6\%$ серед 11 класів і $43,8\%$ серед 8 класів відповіли, що хотіли б поспілкуватися та поставити деякі запитання. Це свідчить про те, що інформації, яку вони отримують під час навчання, недостатньо. Ці питання повинні бути роз'яснені фахівцем, бо в іншому випадку відповіді на них будуть шукатися в інших джерелах, які можуть неправильно проінформувати підлітка.

При аналізі блоку № 3 (запитання стосовно необхідності та користі статевого виховання в навчальному процесі) ми отримали такі результати:

На питання № 14 (стосовно головного джерела отримання знань із питань статевого виховання) найбільший відсоток підлітків обрав варіант «б) розмови з друзями» — $39,8\%$ серед 8 класів і $49,6\%$ серед 11 класів. На другому місці відповідь «а) інтернет» — це $29,2\%$ серед підлітків 8 класів та $31,6\%$ серед підлітків 11 класів та «г) телебачення» — це $18,6\%$ серед 8 класів та $13,5\%$ серед 11 класів. А найменший відсоток відповідей припав на уроки зі статевого виховання» — $12,4\%$ серед 8 класів і $5,3\%$ серед 11 класів. А це свідчить про те, що великої користі статевого виховання в курсі «Основи здоров'я» підліткам не приносить, бо інформацію вони черпають від друзів, з інтернету, телебачення, тобто зовсім із ненадійних джерел. Тому статевого виховання повинно бути окремим курсом у навчальному процесі, і аж ніяк не декілька тем у розділі іншої дисципліни.

Аналізуючи відповіді на питання №15 (стосовно того, щоб статевого вихованню приділяти більше уваги в навчальному процесі), більшість підлітків відповіли «Так» — $52,8\%$ серед 8 класів і $66,1\%$ серед 11 класів. Це свідчить про те, що підлітки самі вважають необхідним введення в навчальний процес більшої кількості занять зі статевого виховання.

Висновки

Аналіз даних, отриманих за допомогою розробленого нами питальника, показав наявність досить низького рівня обізнаності підлітків із питань статевого виховання. Відсутність відповіді в кожному запитанні становила приблизно $26,9\%$ серед учнів 8 класів і приблизно $18,7\%$ серед учнів 11 класів. Відсоток неправильних відповідей завжди був найбільший — приблизно $37,1\%$ серед учнів 8 класів і $32,5\%$ серед учнів 11 класів. Серед проаналізованих відповідей відсоток правильних і розгорнутих відповідей навіть із теми ВІЛ/СНІД, яка кожен рік розбирається на уроках основ здоров'я, завжди був невисоким. Стосовно необхідності статевого виховання, то більшість підлітків ($52,8\%$ серед 8 класів і $66,1\%$ серед 11 класів) відповіли, що вважають за необхідне приділяти більше уваги в навчальному процесі статевого вихованню.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ашрильський С. Е. Стратегический подход ВООЗ к усилению мер, политик и программ в области сексуального и репродуктивного здоровья / С. Е. Ашрильський // ВООЗ. — Мединформ, 2010. — 112 с.
2. Жиловський Н. К. Діяльність закладів охорони здоров'я України та реалізація державних програм / Н. Я. Жиловський. — М.: Н.К., 2010. — 152 с.
3. Рибалка О. Я. Виховання у підлітків культури міжстатевих стосунків як важлива умова збереження репродуктивного здоров'я / О. Я. Рибалко // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Репродуктивне здоров'я молоді — загальне здоров'я населення». — Полтава, — 2003. — С. 21–22.
4. Цуканова Є. О. Виховання у підлітків статевої культури та навичок здорового способу життя/ Є. О. Цуканова // Все для вчителя. — 2000. — № 26. — С. 2–25.
5. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 14 січня 2004 р. №24 // Збірник Міністерства освіти і науки України. — 2004. — №1,2. — С. 54–60.